

Ioan Scurtu, *Istoria de după 1989 Prin experiența unui istoric*, Iași, Editura Junimea, 2025, 320 p.

Încă din **Prolog**, autorul ne avertizează că, întrucâtva, volumul de față este o continuare a celui apărut în 2022 la Editura Junimea din Iași – *Povestiri adevărate. Memorii*. Întârzierea apariției lui nu a avut alt motiv decât de *timp de reflecție* pentru a așterne pe hârtie cele trăite și scrise de Domnia Sa în 35 de ani scurși de după 1989, limita temporară de sus a precedentei cărți despre care am avut prilejul și bucuria să relatez în numărul 1-2 din 2023 al prezentei publicații. În fapt, volumul se constituie din evocarea unor iluștri înaintași ai Domniei sale, începând cu genialul N. Iorga (în opinia mea) și, Gh. I. Brătianu (În 2022 apărea, sub atenta îngrijire a acad. Victor Spinei și Ionel Căndea, *Chestiunea Mării Negre*, București, Editura Litera, 960 p., stenograma cursurilor ținute de Gheorghe I. Brătianu la Universitatea din București între 1941-1943, cu impresionant *Studiu introductiv*, p. 9-182 al acad. Victor Spinei), pe care îi consideră, pe drept cuvânt, *de talie mondială* și continuând cu Constantin C. Giurescu, Dumitru Almaș, Aurel Sacerdoțeanu, Cornelia Bodea; dintr-o luare de atitudine față de diverse aspecte majore din istoria țării concretizate în studii publicate și aduse, acum, *la zi* și, din „rapoartele” importantelor responsabilități deținute – șef al Catedrei de Istoria Românilor din cadrul Facultății de Istorie a Universității București (15 ianuarie 1990-19 ianuarie 2004); de director al Institutului de istorie „N. Iorga” (2 mai 2001 - 25 martie 2006); președinte al Secției de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Oamenilor de Știință din România (15 februarie 2007 - 1 august 2017) – **iar altele de importanță națională** – copreședinte al Comisiei mixte româno-ruse pentru Tezaurul României depus la Moscova în 1916-1917 (decembrie 2003 - 21 noiembrie 2012) și director al Arhivelor Statului / Naționale (1 noiembrie 1991 - noiembrie 1996).

Lectura acestor „rapoarte” permite constatarea, de loc surprinzătoare în cazul profesorului Ioan Scurtu, a unor activități onorate cu profesionalism, proprie doar specialistului de înaltă clasă și deplin responsabil de dimensiunea funcției, fie

în țară, fie peste hotare, acolo unde a reprezentat Instituțiile române cu demnitate și spirit patriotic, depășind cu mult „fișa postului”. Înclin să cred că autorul, stând în preajma marilor istorici evocați – Constantin C. Giurescu, Dumitru Almaș, Aurelian Sacerdoțeanu, Cornelia Bodea – a învățat de la aceștia nu numai rigoarea științifică și a programului de muncă (îndeosebi, de la C. C. Giurescu), ci și verticalitatea celui desemnat cu înalte responsabilități publice. Preponderent memorialist, din postura importantelor funcții deținute, volumul evocă acțiuni și decizii ale profesorului Ioan Scurtu de interes național, unele dintre acestea tratate cu dezinteres de înalții decidenți ai statului român. Convingător în acest sens este cuprinsul volumului pe care îl alăturăm spre a stârni interesul cititorului:

Cap. I, *Omagiu celor mai importanți istorici*: Nicolae Iorga și Gh. I. Brătianu: doi istorici români de talie mondială, p. 9-18; Cap. II, *Cinci ani de activitate în biroul lui Nicolae Iorga*, p. 19-36; Cap. III, *Mari istorici pe care i-am cunoscut*: Constantin C. Giurescu – de la închisoarea Sighet la Academia Republicii Socialiste România; Dumitru Almaș – omul și opera; Aurelian Sacerdoțeanu – profesor și arhivist; Cornelia Bodea – Amintiri și reflecții, p. 37-72; Cap. IV, *Șeful Catedrei de Istoria Românilor*, p. 73-84; Cap. V, *Replici pozitive la adresa celor care denigrau istoria poporului român: Românii în secolul naționalităților*; 1918 – victoria principiului naționalităților în Europa; Nicoale Titulescu – românul european; O arteră navigabilă: Canalul Dunăre – Marea Neagră; Istoria României – de la Yalta la Malta (1945-1989). Între mit și realitate, p. 85-128; Cap. VI, *Nici pe guvernanții români nu i-am omis*: Optanții unguri; Fundația Gojdu; Arhivele Transilvaniei; Dezarmarea Ungariei, p. 129-148; Cap. VII, *27-28 martie 2025 – Sala Unirii din Chișinău, cu gândul la istoria Basarabiei și Bucovinei*: Un eveniment simbolic; Complicitatea Marilor Puteri privind ocuparea Basarabiei și nordul Bucovinei de către Uniunea Sovietică, p. 149-160; Cap. VIII, *Aprecieri privind evoluția României în context internațional după 1989*: Revenirea la democrație; „Sacrificiul istoric”, p. 161-190; Cap. IX, *Director general al Arhivelor Statului / Naționale*: Relații externe; Inițiator și semnatar al unor documente vizând restituirea arhivelor românești aflate în alte state (1992-1996); Contribuția mea la înființarea Facultății de Arhivistică (1992) și a altora la desființarea acesteia (2020); Legea Arhivelor Naționale, adoptată în 1996, p. 191-268; Cap. X, *Președintele Secției de științe Istorice și Arheologie a Academiei oamenilor de Știință din România*, p. 269-288; Cap. XI, *Copreședinte al Comisiei Româno-Ruse pentru Tezaurul României depus la Moscova în 1916-1917*, p. 289-314.

Dintre multele aspecte tratate de profesorul Ioan Scurtu în care decidenții statului român au manifestat dezinteres sau au fost preocupați de păstrarea „bunelor relații” vom detalia exemplificând cu Fundația „Gojdu”. Emanuil Gojdu, lăsa prin testament, la 6 noiembrie 1869, partea covârșitoare a averii sale – *un complex arhitectonic în centrul Budapestei, compus din opt corpuri de clădiri cu patru etaj*

[...] fiecare cu câte 250 de apartamente, 50 spații comerciale etc. – acelei părți a națiunii din Ungaria care aparține la confesiunea orientală ortodoxă (p. 133). Întemeiată la 1870, din veniturile obținute, Fundația acorda burse tinerilor români ortodocși. Activitatea a fost întreruptă pe durata Primului război mondial și, după lungi negocieri, prin acordul semnat la București la 30 octombrie 1937 și ratificat succesiv de România (1938) și Ungaria (1940) aceasta urma să predea României întregul patrimoniu al Fundației „Gojdu” care, însă, va înceta să ființeze pe teritoriul Ungariei. După alte decenii, Fundația „Gojdu” a fost reînființată, având sediul la Sibiu, dat fiind că arhiepiscopului Sibiului și mitropolitului Ardealului, Antonie Plămădeală, îi fusese încredințată administrația Fundației, care a și început îndreptățita acțiune de revendicare a patrimoniului. România a încheiat la 30 septembrie 1996 *Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate dintre Republica Ungară și România* absolut necesar din perspectiva aderării la structurile europene și euro-atlantice.

Toate acestea sunt observațiile profesorului Ioan Scurtu, documentate cu asupra de măsură, de altfel, ca și toate celelalte cuprinse în volum. Cum în acea vreme eram membru al Senatului României și, în același timp, vicelider al grupului de senatori PSD, lider era Domnul Ion Iliescu, veșnic prins în diverse probleme politice de anvergură încât, trebuia să-l suplinesc mai mereu, am fost martor și actor în dezbaterile și adoptarea acestor documente. Pilonul de rezistență al Tratatului îl constituie, în opinia mea, art. 4 prin care, *Părțile, conform cu principiile și normele dreptului internațional, și ale Acordului de la Helsinki [...] reafirmă că nu au pretenții teritoriale una față de cealaltă și nu vor ridica pretenții nici în viitor* (subl. ns. - I.I.S.). Observația profesorului Ioan Scurtu că în *Tratat* nu există nici o referire la Fundația „Gojdu” este corectă. Consider și acum, că încheierea Tratatului cu Ungaria, care venea după *Declarația de la Snagov* din 21 iunie 1995, inițiată de președintele Ion Iliescu și semnată de toți liderii partidelor parlamentare care își dădeau acordul față de strategia națională pentru pregătirea accederii României la Uniunea Europeană și NATO, a constituit următorul pas concret în realizarea acestui obiectiv și, neîndoielnic, a fost tot inițiativa președintelui Ion Iliescu. Din păcate, următoarele guverne au făcut pași în direcția renunțării la patrimoniul Fundației. Cel dintâi, a fost guvernul Năstase. La 11 decembrie 2002, la București, avea loc întâlnirea miniștrilor de externe ai Ungariei și României. Cu acel prilej, Partea română, prin ministrul său de externe, Mircea Geoană, a înaintat Proiectul de înființare a Fundației Publice Româno-Ungare „Gojdu”. Nu am obținut nici atunci și nici mai târziu argumente convingătoare pentru această inițiativă. Guvernul Tăriceanu are „meritul” de a fi concretizat proiectul. Tot la București, la 20 octombrie 2005, se semna *Acordul pentru înființarea Fundației Publice Româno-Ungare „Gojdu”*, prin care părțile semnatare, Ungaria și România, creau o nouă Fundație, cu sediul la Budapesta, într-un sediu care urma să fie cumpărat prin contribuția ambelor state, al cărui scop era cinstirea memoriei marelui mecena

Emanuil Gojdu; acordarea de burse; organizarea de programe de schimburi; de expoziții și programe științifice și conferințe și sprijinirea Muzeului memorial „Emanuil Gojdu”. Pentru realizarea acestor „generoase” obiective, Părțile semnatare trebuiau să aloce anual, suma de 200.000 euro, în afara cheltuielilor necesare cumpărării imobilului pentru sediul Fundației. Din partea română, acordul era semnat de ministrul de externe, Mihai Răzvan Ungureanu, care mi-a fost student, este drept, unul dintre străluciții absolvenți ai Facultății de Istorie din Iași de care mă lega unele întâmplări care îmi dădeau mari speranțe pentru o evoluție național-patriotică a domniei sale. Rememorez. La 21 decembrie 1989, când țara fierbea după evenimentele din Timișoara, m-a vizitat la Cabinetul de la Facultate, și mi-a relatat cum, la Cluj, a fost martorul violențelor împotriva manifestanților care strigau „Jos Ceaușescu”. Chiar a cărat la mașina Salvării, un rănit, care fusese împușcat. Petele de sânge de pe blugii care-i purtase la Cluj, erau dovada celor povestite. La Iași, în zilele revoluției, studenții m-au ales președintele tineretului. După câteva zile, la o adunare desfășurată la Casa studenților, am renunțat motivând că la cei 47 de ani împliniți nu sunt potrivit pentru a-i reprezenta și l-am propus pe studentul Mihai Răzvan Ungureanu, care reținuse atenția celor prezenți prin discursul său coerent. Revenind la Acord, Guvernul Tăriceanu a înaintat Parlamentului Ordonanța de Urgență nr. 183/2005 pentru ratificarea acestuia. Comisiile Juridică și de Cultură, artă și mijloace mass-media din Camera Deputaților, prima sesizată, au întocmit **Raport de respingere** a OU 183/2005, iar plenul l-a adoptat, la 30 martie 2006 la limită, cu 88 voturi pentru; 83 contra și 4 abțineri.

La numai o lună, OU 183/2005 era trimisă spre dezbatere Senatului, care era cameră decizională. La discutarea din Comisiile reunite ale Senatului, Juridică și de Cultură, au participat ministrul M. R. Ungureanu, mitropolitul Laurențiu Streza și episcopul de Gyla, Sofronie. Atunci s-a adoptat un amendament care prevedea că **Acordul nu aducere nici o atingere existenței, funcționării și obiectivelor Fundației nonprofit „Gojdu” cu sediul la Sibiu**. La dezbateră în plen, din partea Ministerului de Externe, s-a prezentat secretarul de stat pentru afaceri europene, Lucian Leuștean, bun specialist în relațiile româno-ungare din perioada interbelică. Volumele și studiile publicate în domeniu, stau mărturie. Cum și Domnia sa îmi fusese student, m-a rugat să sprijin adoptarea OU 183 în forma emisă de Guvern, în calitatea mea de vicelider al Grupului de senatori PSD. Firește, l-am refuzat, prezentându-i și argumentele de rigoare. Proiectul a fost retrimis Comisiilor și, vreme de doi ani, Guvernul Tăriceanu a căutat soluții de ratificare de Acordului. Cele două Comisii, de Cultură (președinte Adrian Păunescu) și Juridică (Peter Eckstein Kovács) au înaintat plenului tot un **Raport de respingere** și a intrat în dezbateră Senatului abia la 3 martie 2008, când s-a adoptat respingerea Acordului. De data aceasta, față de Camera Deputaților, votul a fost zdrobitor; **89 de voturi pentru adoptarea Raportului de respingere** și doar două abțineri,

ambele ale senatorilor UDMR, devenind apoi legea nr. 38 / 2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 227/25 martie 2008.

În toate responsabilitățile deținute care îmbrăcau haina specialistului în istoria contemporană a României – șeful Catedrei de Istoria Românilor, vreme de 13 ani (15 ianuarie 1990-ianuarie 2004); director al Institutului „N. Iorga” (2 mai 2001- 25 martie 2006); director general al *Arhivelor Statului / Naționale* (1 noiembrie 1991 - 1996); Copreședinte al Comisiei Româno-Ruse pentru Tezaurul României depus la Moscova în 1916-1917, în calitate sa de consilier de stat la Președinția României și director al Institutului de istorie N. Iorga (decembrie 2003-21 noiembrie 2012); președinte al Secției de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Oamenilor de Știință din România (15 februarie 2007-1 august 2017) – profesorul Ioan Scurtu și le-a onorat cu profesionalism, demnitate și importante inițiative constructive. Voi aminti aici, selectiv pe cele mai relevante, Ca șef al Catedrei de Istoria Românilor a înființat **Centrul de Cercetarea Istoria secolului XX** (cu spațiu, bibliotecă, dotări de multiplicare), cu program de cercetare concretizat în publicarea a două importante volume, în limbile română și engleză, *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1918-2001)*; ca director general al Arhivelor Statului / Naționale a dezvoltat relații fructuoase cu Arhivele din Federația Rus, Ucraina, Ungaria; a contribuit esențial la înființarea facultății de Arhivistică și a inițiat Legea Arhivelor Naționale, care ființează până astăzi; din postura de copreședinte al Comisiei Româno-Ruse pentru Tezaurul României, prin organizarea sesiunilor de lucru, urmare a desecretizării documentelor din Arhivele Federației Ruse, a reușit să afle inventarul făcut Tezaurului de către o Comisie sovietică în iunie-august 1922, iar ca președinte al Secției de Științe Istorice și Arheologie a AOȘR a înființat și condus revista *Annals. Series on History and Archaeology*, a publicat, împreună cu Ștefan Iancu, *Scurtă istorie a Academiei Oamenilor de Știință din România 1935 – 2009*, iar cu profesorul Corneliu-Mihai Lungu, *Istoria Asociației Oamenilor de Știință din România*.

Prin rigoarea științifică, analiza lucidă și nepărtinitoare a evenimentelor și situațiilor, prin valoarea memorialistică, profesorul Ioan Scurtu a realizat, totodată, un important document care trezește interesul cititorului indiferent de pregătirea și de vârsta sa. Imaginile color care însoțesc fiecare capitol completează în mod fericit ținuta lucrării care, în mod sigur, va fi urmată și de altele. Îi dorim, pe mai departe, aceeași putere de muncă **patriarhului istoriografiei contemporane românești !**

Ion I. Solcanu